

<http://dx.doi.org/10.16926/p.2018.27.02>

Renáta BERNÁTOVÁ
PhD., Prešovská univerzita v Prešove, Slovenská republika
e-mail: renata.bernatova@unipo.sk

Premeny primárneho vzdelávania v Slovenskej republike v 21. storočí

Kľúčové slová: primárne vzdelávanie, zmeny v primárnom vzdelávaní, vyučovacie predmety, prierezové témy.

Úvod

Primárne vzdelávanie (1. stupeň základnej školy) v Slovenskej republike zahŕňa 1. až 4. ročník základnej školy. Program primárneho vzdelávania má zabezpečiť hladký prechod z predškolského vzdelávania a z rodinnej starostlivosti na školské vzdelávanie prostredníctvom stimulovania poznávacej zvedavosti detí, vychádzajúcej z ich osobného poznania a vlastných skúseností¹.

V etape primárneho vzdelávania sú za kľúčové považované: komunikačné spôsobilosti, matematická gramotnosť a gramotnosť v oblasti prírodných vied a technológií, spôsobilosti v oblasti digitálnej gramotnosti (informačno–komunikačné technológie), spôsobilosti učiť sa učiť sa, riešiť problémy, ďalej sú to osobné, sociálne a občianske spôsobilosti, spôsobilosť chápať kultúru v kontexte a vyjadrovať sa prostriedkami danej kultúry².

Do 1. ročníka základnej školy nastupujú deti, ktoré k 31. augustu daného roka dovŕšia šesť rokov. Po absolvovaní 1. stupňa základnej školy žiaci pokračujú vo vzdelávaní na 2. stupni základnej školy. Nižšie stredné vzdelávanie (2. stupeň základnej školy) tvoria ročníky 5. až 9. Povinná školská dochádzka je v Slovenskej republike desaťročná.

¹ Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike. ISCED 1 – primárne vzdelávanie, 2008, s. 6.

² Ibidem, s. 7.

V školskom roku 2017/2018 pôsobilo v Slovenskej republike 1914 štátnych, 59 súkromných a 116 cirkevných základných škôl. V porovnaní so školským rokom 2007/2008 sa počet štátnych základných škôl znížil o 198. Počet súkromných škôl stúpol o 29 a cirkevných o 4 školy³.

1. Štátny vzdelávací program

Schválením Zákona č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní sa v Slovenskej republike od 1. septembra 2008 uplatňuje dvojúrovňový model vzdelávania. Prvú úroveň predstavuje štátny vzdelávací program a druhú školský vzdelávací program. Štátny vzdelávací program škôl je podľa nového školského zákona hierarchicky najvyšší cieľovoprogramový projekt vzdelania, ktorý zahŕňa rámcový model absolventa, rámcový učebný plán školského stupňa a jeho rámcové učebné osnovy. Je východiskom a záväzným dokumentom pre tvorbu školského vzdelávacieho programu školy, v ktorom sa rešpektujú špecifické lokálne a regionálne podmienky (Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike. ISCED 1 – primárne vzdelávanie, 2008, s. 3). Štátne vzdelávacie programy vydáva Ministerstvo školstva SR⁴. Školský vzdelávací program vydáva riaditeľ školy po prerokovaní v pedagogickej rade školy a v rade školy⁵.

Štátny vzdelávací program určuje povinné vyučovacie predmety, ktoré sa vyučujú na danom stupni vzdelávania. V školskom vzdelávacom programe si škola môže zvoliť aj ďalší vyučovací predmet tak, že využije voliteľné hodiny vyčlenené pre každý ročník základnej školy (pozri tabuľku 2). Súčasťou štátneho vzdelávacieho programu pre 1. stupeň základnej školy sú aj prierezové témy.

Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy bol schválený na gremiálnej porade ministra školstva dňa 19. júna 2008 s platnosťou od 1. septembra 2008.

Na 1. stupni základnej školy sa od 1. septembra 2008 vyučovali tieto povinné vyučovacie predmety: slovenský jazyk a literatúra, prvý cudzí jazyk (anglický, nemecký, ruský...), prírodoveda, vlastiveda, náboženská/etická výchova, matematika, infromatická výchova, pracovné vyučovanie, hudobná výchova, výtvarná výchova a telesná výchova (pozri tabuľku 1). Pred prijatím štátneho vzdelávacieho programu sa na 1. stupni základnej školy v základnom variante (podľa učebných plánov platných od 1. 9. 2003) vyučovalo desať povinných predmetov: slovenský jazyk a literatúra, prvouka, prírodoveda, vlastiveda, matematika, pracovné vyučovanie, výtvarná výchova, hudobná výchova, telesná výchova, náboženská/etická výchova. V platnosti bol okrem

³ Štatistická ročenka – základné školy, 15. 9. 2017.

⁴ Zákon č. 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní.

⁵ Ibidem.

základného variantu aj prírodovedný a jazykový variant učebných plánov. Prírodovedný variant posilnil časovú dotáciu vyučovacieho predmetu prírodoveda o jednu vyučovaciu hodinu v 3. aj vo 4. ročníku. V jazykovom variante sa od 3. ročníka vyučoval aj cudzí jazyk v rozsahu dve vyučovacie hodiny týždenne.⁶ Škola mala možnosť vyučovať cudzí jazyk už od 1. ročníka základnej školy v rozsahu dvoch vyučovacích hodín týždenne. 30. júla 2007 bol schválený ďalší variant učebných plánov so zavedením informatickej výchovy na 1. stupni základnej školy. Informatická výchova sa vyučovala v každom ročníku po jednej vyučovacej hodine⁷.

Jednotlivé vyučovacie predmety prijatím Štátneho vzdelávacieho programu pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike boli začlenené do siedmich vzdelávacích oblastí (pozri tabuľku 1): Jazyk a komunikácia, Príroda a spoločnosť, Človek a hodnoty, Matematika a práca s informáciami, Človek a svet práce, Umenie a kultúra a Zdravie a pohyb. Vzdelávacie oblasti sú okruhy, do ktorých patrí problematika vyčlenená z obsahu celkového vzdelávania a z formulovania kľúčových kompetencií. Majú nadpredmetový charakter.⁸

Tabuľka 1. Vzdelávacie oblasti a povinné vyučovacie predmety pre 1. stupeň základnej školy

Vzdelávacia oblasť	Vyučovací predmet
Jazyk a komunikácia	slovenský jazyk a literatúra prvý cudzí jazyk
Príroda a spoločnosť	prírodoveda vlastiveda
Človek a hodnoty	náboženská/etická výchova
Matematika a práca s informáciami	matematika informatická výchova
Človek a svet práce	pracovné vyučovanie
Umenie a kultúra	hudobná výchova výtvarná výchova
Zdravie a pohyb	telesná výchova

Zdroj: Rámcový učebný plán pre základné školy s vyučovacím jazykom slovenským, vlastné spracovanie.

Prijatím Štátneho vzdelávacieho programu pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike došlo k zmene v štruktúre a časovej dotácii povinných predmetov vyučovaných na 1. stupni základnej školy. Zmena sa dotkla predmetu prvouka, ktorý sa do konca školského roka 2007/2008 vyučoval v 1. a 2. ročníku

⁶ R. Bernátová, *Primárne vzdelávanie v Slovenskej republike v kontexte zmien*, [in:] *Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna*, Kraków 2013, s. 57–65.

⁷ Ibidem.

⁸ *Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike. ISCED 1 – primárne vzdelávanie*, 2008, s. 10.

základnej školy. Prijatím Štátneho vzdelávacieho programu pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike predmet prvouka zanikol a nahradil ho vyučovací predmet prírodoveda, ktorý sa do roku 2008 vyučoval v 3. a 4. ročníku základnej školy. Predmet informatická výchova sa začal vyučovať od 2. ročníka základnej školy. Predmet vlastiveda sa začal vyučovať už od 2. ročníka (do roku 2008 sa vyučoval v 3. a 4. ročníku základnej školy). Znížil sa počet hodín (pre celý primárny stupeň) pre vyučovací predmet slovenský jazyk a literatúra o 10 hodín (predmet sa vyučoval v každom ročníku po 9 hodín týždenne), pre predmet matematika o 5 hodín (predmet matematika sa vyučoval v 1. ročníku 4 hodiny týždenne, v 2. až 4. ročníku po päť hodín týždenne), pre telesnú výchovu o 3 hodiny (predmet sa vyučoval v každom ročníku po 3 hodiny týždenne), pre prírodovedu/prvouku o 4,5 hodiny (prvouka sa vyučovala v 1. a 2. ročníku po 2 hodiny týždenne a prírodoveda v 3. a 4. ročníku tiež po dve hodiny týždenne), pre pracovné vyučovanie o 1 hodinu (pracovné vyučovanie sa vyučovalo v 3. a 4. ročníku po jednej hodine týždenne). Zvýšil sa počet hodín pre výtvarnú výchovu o 4 hodiny a 6 hodín bolo vyčlenených pre prvý cudzí jazyk. Škola mala k dispozícii ešte 5 voliteľných hodín v každom ročníku 1. stupňa, ktoré mohla využiť na zvýšenie dotácie povinného predmetu alebo aj na kreovanie nového vyučovacieho predmetu. Počet hodín pre jednotlivé vyučovacie predmety určili v roku 2008 rámcové učebné plány, ktoré prezentuje tabuľka 2.

Tabuľka 2. Rámcové učebné plány pre 1. stupeň základnej školy s vyučovacím jazykom slovenským schválené v roku 2008

Vzdelávacia oblasť	Vyučovací predmet	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	Spolu
Jazyk a komunikácia	slovenský jazyk a literatúra	8	6	6	6	26 h
	prvý cudzí jazyk	—	—	3	3	6 h
Príroda a spoločnosť	prírodoveda	0,5	1	1	1	3,5 h
	vlastiveda	—	1	1	1	3 h
Človek a hodnoty	náboženská/etická výchova	0,5	1	1	1	3,5 h
Matematika a práca s informáciami	matematika	4	4	3	3	14 h
	informatická výchova	—	1	1	1	3 h
Človek a svet práce	pracovné vyučovanie	—	—	—	1	1 h
Umenie a kultúra	hudobná výchova	1	1	1	1	4 h
	výtvarná výchova	1	1	1	1	4 h
Zdravie a pohyb	telesná výchova	2	2	2	2	8 h
Voliteľné hodiny		5	5	5	5	20 h

Zdroj: Rámcový učebný plán pre základné školy s vyučovacím jazykom slovenským, vlastné spracovanie.

Najvyššiu časovú dotáciu mal vyučovací predmet slovenský jazyk a literatúra, ktorý sa vyučoval v 1. ročníku 8 hodín, v 2., 3. a 4. ročníku po 6 hodín týždenne. Matematika sa vyučovala v 1. a 2. ročníku v rozsahu 4 hodiny týždenne a v 3. a 4. ročníku po 3 hodiny týždenne. Prvý cudzí jazyk sa povinne vyučoval od 3. ročníka, v časovej dotácii po 3 vyučovacie hodiny v 3. a vo 4. ročníku (pozri tabuľku 2).

Vzdelávacími oblasťami sa prelínajú prierezové témy, obsah ktorých sa vyučuje v rámci povinných predmetov alebo sa môžu realizovať aj vo forme kurzov. Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike určil tieto prierezové témy:

- Dopravná výchova – výchova k bezpečnosti v cestnej premávke,
- Environmentálna výchova,
- Osobnostný a sociálny rozvoj,
- Ochrana života a zdravia,
- Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra,
- Tvorba projektu a prezentačné zručnosti,
- Mediálna výchova,
- Multikultúrna výchova⁹.

V školskom roku 2011/2012 vstúpili do platnosti modifikované rámcové učebné plány pre 1. stupeň základnej školy, v ktorých sa zrušila povinná časová dotácia vyučovacích predmetov pre jednotlivé ročníky. Rámcové učebné plány určovali iba povinný počet vyučovacích hodín pre celý primárny stupeň. Ako prvý cudzí jazyk bol určený anglický jazyk.

V roku 2015 s platnosťou od 1. 9. 2015 bol schválený Inovovaný štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy. Priniesol niekoľko zmien v obsahu zameraní a aj v časovej dotácii jednotlivých vyučovacích predmetov. Bola zvýšená časová dotácia pre predmet slovenský jazyk a literatúra o päť vyučovacích hodín, pre predmet matematika o dve vyučovacie hodiny na primárnom stupni vzdelávania. Opäť bol kreovaný vyučovací predmet prvouka, ktorý sa vyučuje v 1. a 2. ročníku základnej školy (pozri tabuľku 3). Bola zvýšená časová dotácia pre predmet výtvarná výchova o dve vyučovacie hodiny, pre vyučovací predmet pracovné vyučovanie o jednu vyučovaciu hodinu, pre predmety náboženská/etická výchova o pol vyučovacej hodiny. Predmet infromatická výchova bol premenovaný na informatiku a bola znížená jeho časová dotácia o jednu vyučovaciu hodinu. Zvýšením časovej dotácie vyššie uvedených vyučovacích predmetov sa znížil počet voliteľných hodín z dvadsať na osem pre celý primárny stupeň vzdelávania (pozri tabuľku 2 a 3).

⁹ Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike. ISCED 1 – primárne vzdelávanie, 2008, s. 19.

Tabuľka 3. Rámcové učebné plány pre 1. stupeň základnej školy s vyučovacím jazykom slovenským platné od 1. 9. 2015

Vzdelávacia oblasť	Vyučovací predmet	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	spolu
Jazyk a komunikácia	slovenský jazyk a literatúra	9	8	7	7	31 h
	anglický jazyk	—	—	3	3	6 h
Človek a príroda	prvouka	1	2	—	—	3 h
	prírodoveda	—	—	1	2	3 h
Človek a hodnoty	náboženská/etická výchova	1	1	1	1	4 h
Matematika a práca s informáciami	matematika	4	4	4	4	16 h
	informatika	—	—	1	1	2 h
Človek a svet práce	pracovné vyučovanie	—	—	1	1	2 h
Umenie a kultúra	hudobná výchova	1	1	1	1	4 h
	výtvarná výchova	2	2	1	1	6 h
Zdravie a pohyb	telesná a športová výchova	2	2	2	2	8 h
Človek a spoločnosť	vlastiveda	—	—	1	2	3 h
Voliteľné hodiny		2	3	2	1	8 h

Zdroj: Rámcový učebný plán pre základné školy s vyučovacím jazykom slovenským, vlastné spracovanie.

Zmeny nastali aj v prierezových témach, ich počet sa znížil na šesť:

- Environmentálna výchova,
- Osobnostný a sociálny rozvoj,
- Ochrana života a zdravia,
- Regionálna výchova a tradičná ľudová kultúra,
- Mediálna výchova,
- Multikultúrna výchova¹⁰.

Vzdelávanie podľa Inovovaného štátneho vzdelávacieho programu začali od školského roku 2015/2016 postupne realizovať jednotlivé ročníky 1. stupňa základnej školy. V školskom roku 2018/2019 sa bude vzdelávanie vo všetkých ročníkoch realizovať už podľa Inovovaného štátneho vzdelávacieho programu pre 1. stupeň základnej školy. V závere by sme chceli prezentovať výsledky našich žiakov 1. stupňa základnej školy v medzinárodnom výskume TIMMS, ktorý meria vedomosti žiakov 4. ročníka v prírodných vedách a v matematike. Ostatný výskum sa realizoval v roku 2015, jeho prvé výsledky boli zverejnené koncom roka 2016. V roku 2015 dosiahli slovenskí žiaci 4. ročníkov v prírodných vedách skóre 520 bodov, čo je o 12 bodov menej ako v roku 2011. Slovenskí žiaci dosiahli významne nižší výsledok v prírodných vedách v porovnaní s rokom 2011. Výsledky slovenských žiakov boli na úrovni priemeru krajín EÚ a významnejšie nižšie ako bol priemer krajín OECD, kým v

¹⁰ Štátny vzdelávací program. Primárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy, 2015, s. 10.

rokoch 2007 a 2011 boli výsledky slovenských žiakov v prírodných vedách významne vyššie ako je úroveň priemeru krajín EÚ/OECD. V matematike dosiahli slovenskí žiaci skóre 498 bodov, čo bolo o 9 bodov menej ako v roku 2011. V porovnaní s dosiahnutým priemerným výsledkom krajín EÚ (527 bodov) a krajín OECD (528 bodov) dosiahli slovenskí žiaci v matematike štatisticky významne nižší výsledok¹¹.

Zoznam bibliografických odkazov

- Bernátová R., *Primárne vzdelávanie v Slovenskej republike v kontexte zmien*, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna“, Vol. 1, 2013, no. 1.
- Rámcový učebný plán pre ZŠ s vyučovacím jazykom slovenským*, Bratislava 2011 [on-line]. *Štátny pedagogický ústav* [cit. 13. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/rup1_sj.pdf
- Rámcový učebný plán pre ZŠ s vyučovacím jazykom slovenským*, Bratislava 2015. [on-line].: *Štátny pedagogický ústav* [cit. 15. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/rup_zs_pre-z-s-vyu_ovac_m-jazykom-slovensk_m.pdf
- Štatistická ročenka – základné školy*, Bratislava 2017 [on-line]. Centrum vedecko-technických informácií SR [cit. 15. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky/statisticka-rocenka-publikacia/statisticka-rocenka-zakladne-skoly.html?page_id=9601
- Štátny vzdelávací program pre 1. stupeň základnej školy v Slovenskej republike. ISCED 1 – primárne vzdelávanie*, Bratislava 2008 [on-line]. *Štátny pedagogický ústav* [cit. 15. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/isced1_spu_uprava.pdf
- Štátny vzdelávací program. Primárne vzdelávanie – 1. stupeň základnej školy*, Bratislava 2015 [on-line]: *Štátny pedagogický ústav* [cit. 15. 3. 2018]. Dostupné z: http://www.statpedu.sk/files/articles/dokumenty/inovovany-statny-vzdelavaci-program/svp_pv_2015.pdf
- TIMMS 2015. Prvé výsledky medzinárodného výskumu vedomostí a zručností žiakov 4. ročníka ZŠ v matematike a prírodných vedách*, Bratislava 2015 [online]. NUCEM, Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, IEA [cit. 4. 2. 2017]. Dostupné z: http://www.nucem.sk/documents/27/medzinarodne_merania/timss/publikacie/Prve_vysledky_Slovenska_v_studii_IEA_TIMSS_2015.pdf

¹¹ *TIMMS 2015. Prvé výsledky medzinárodného výskumu vedomostí a zručností žiakov 4. ročníka ZŠ v matematike a prírodných vedách*, s. 5.

Zákon 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, 2008. [on-line]. [cit. 10. 3. 2018]. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/20170901>

Changes in primary education in the Slovak republic in 21st century

Summary

In this paper we discuss the characteristics of primary education in the Slovak republic. We describe the most significant changes that primary education has undergone since 2008. We present subjects and cross-cutting themes that are taught in the primary education.

Keywords: primary education, changes in primary education, subjects, cross-cutting themes.